

شورای عالی حوزه علمیه قم
مرکز مدیریت حوزه های علمیه خواهران
مدرسه شهید مطهری (ره) تنکابن

عنوان

علل گرایش ایرانیان به تشیع
(با ورود امام رضا (علیه السلام) به ایران)

استاد

خانم نصیری

پژوهشگر

سمیه اسبقی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى عَلِيٍّ بْنِ مُوسَى الرَّضَا الْمُرْتَضَى، الْأَمَامِ التَّقِيِّ النَّقِيِّ وَحُجَّتِكَ عَلَى
مَنْ فَوْقَ الْأَرْضِ وَ مَنْ تَحْتَ الثَّرَى، الصَّخِيخِ الشَّهِيدِ صَلَوةً كَثِيرَةً تَامَةً رَاحِيَةً
مُتَوَاطِلَةً مُتَوَاتِرَةً مُتَرَادِفَةً

كَأَفْضَلِ مَا صَلَّيْتَ عَلَى أَحَدٍ مِنْ أَوْلِيائِكَ

تحمیدیه :

خداوندا به ما توفیق تلاش در شکست، صبر در نومی‌دی، رفتن بی
همراه، جهاد بی سلاح، کار بی پاداش، فداکاری در سکوت، کین بی
دنی، مذهب بی عوام، عظمت بی نام، خدمت بی نان، ایمان بی ری،
خوبی بی نمود، گستاخی بی خامی، مناعت بی غرور، عشق بی هوس،
تنهایی در انبوه جمعیت و دوست داشتن بی آنکه دوستی بدارند، را
عنایت فرما.

جان ما را صفای خود ده و دل ما را هوای خود ده، و چشم ما را ضیای
خود ده، و ما را از فضل و کرم خود آن ده که آن به.

چکیده:

درمیان صدها حادثه در اذهان ایرانیان و شیعیان، هجرت تاریخی امام رضا (علیه السلام) جایگاه خاصی دارد. در واقع حضور سه ساله ی امام (علیه السلام) در ایران برای ایرانیان پرثمر بوده است و تأثیر خاصی در گرایشات و نگرش های اعتقادی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی ایرانیان داشته است. لذا حضور امام رضا (علیه السلام) این دوران را به فصل مهمی در تاریخ شیعه و ایران تبدیل ساخته که در تاریخ تشیع نظیر ندارد و تا به امروز نیز آثار پربرکت ایشان قابل مشاهده است.

امام رضا (علیه السلام) از لحظه ی حرکت از مدینه تا مرو، همیشه از روش های گوناگون برای شناساندن شیعه بهره برد، تا جایی که میتوان حضور ایشان را در ایران سبب تقویت، تعمیق و گسترش باورهای شیعی دانست.

واژگان کلیدی: شیعه، امام رضا (علیه السلام)، هجرت به ایران

می توان گفت قبول ولایتعهدی از سوی امام (علیه السلام) موجبات استقلال و مستحکم شدن پایه های شیعه در ایران را فراهم کرد. چرا که مناظرات و احتجاجات امام (علیه السلام) موجب اهمیت فرقه ی امامیه شد و شیعه از تقیه خارج گردید و علمای شیعه که تا آن زمان تقیه می کردند، رسماً ابراز تشیع کرده و خود را معرفی می کردند که این مسئله موجب استواری پایه های استقلال شیعه در ایران شد، تا جایی که علمای سنی و پیروان مذهب ایشان، خراسان در مقابل، ایرانیان علاقه مند به علم و فرهنگ و اهل بیت به سوی خراسان آماده و در محضر امام (علیه السلام) به آموختن علم و دانش پرداختند.^۱

(و) تأثیرات اقتصادی

حاکمان بنی امیه و بنی عباس، همچون حاکمان ساسانی خراج سنگینی برگردانده ی ایرانیان بار می کردند و این موجب نارضایتی و عصیان مردم بود و این وضع در زمان بنی عباس نیز ادامه داشت، چنان که مأمون و معتصم و مستمعین لشکر بر سر مردم قم می فرستاد تا به زور خراج از آنان بستانند.

مردم قم تا آن جا که توان داشتند از پرداخت خراج به خلفای جور امتناع می کردند تا آن جا که "آنان را سرنگوندر می آویختند و می زدند و سراهای ایشان را خراب می کردند... و اموال ایشان را برمی داشتند."^۲ طبیعی است مذهبی که این حاکمان، مبلغ آن بوده اند، آن چیزی نبود که ایرانیان به خاطر آن از دین آباء و اجدادی خویش دست کشیده باشند. این جا هست که روی سوی خانه گلین فاطمه نهادند و همواره عاشق عدالت علی و حکومت خاندان علی بودند و به گفته ی فان فلوتنفعلت گرایش ایرانیان به علویین این بود که آن ها عدل واقعی را جز در حکومت علی مشاهده نکردند.

^۱ - محمد بن علی (شیخ صدوق) ابن بابویه، عیون اخبار الرضا (علیه السلام)، ص ۱۴۰.

^۲ - محمد حسین ناصر الشیعه، تاریخ قم، مقدمه و تعلیقات علی دوانی، انتشارات دارالفکر، ۱۳۵۰، صص ۱۶۱ و ۱۶۳.

تقلیل میزان مالیات و کمک به فقرا را نیز می توان از پیامدهای هجرت امام رضا(علیه السلام) به ایران دانست.^۱ در حقیقت می توان دوران امام رضا(علیه السلام) را آخرین مکتب عقیدتی تشیع نامید، چرا که مکتب تشیع از زمان پیامبر(صلی الله علیه وآله وسلم) آغاز گردید و پس از آن دوره ی امیرالمؤمنین بود و در دوران تجلی و شدت ظهور این مکتب در زمان امام صادق(علیه السلام) بوده که مکتب جعفری شکل گرفت. اما با توجه به فترتی که رخ داد و اختلافات عقیده و افکار پدید آمد، آخرین مکتب تشیع، مکتب رضوی است که در آن کلیه ی مسائل متعلق به ولایت و خلافت حل شد و آن حضرت(علیه السلام) درباره ی توحید و نبوت و امامت و مسائل علمی و... چیزی را فروگذار نکردند.^۲

احادیثی از امام رضا(علیه السلام) :

دوست واقعی هرکسی عقل او و دشمنش جهالت و نادانی اوست

ارزنده ترین مرحله ی خرد، خودشناسی است

نیکوکاری، پس اندازی جاودان است

با دوستان فروتن باش و از دشمن احتیاط کن و با مردم گشاده رو باش

*بهترین صفات و ارزنده ترین آنها انجام کارهای نیک و سودبخش است و کمک به گرفتاران، و به انجام

رساندن آرزوی آرزو مندان*

خویشاوندی را پیوند ده، اگر چه با یک خوراک آب باشد^۳

^۱ - رسول جعفریان، تاریخ تشیع در ایران، چاپ اول، مرکز نشر سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۶۸ش، ص ۵۷.

^۲ - عمادالدین حسین(عماد زاده) اصفهانی، زندگانی حضرت امام علی بن موسی الرضا(علیه السلام)، چاپ دوم، انتشارات گنجینه و نشر محمد، ۱۳۶۱، ص ۱۳۴.

^۳ - محمد حسین حجازی، چهل سخن، چاپ اول، چاپخانه ی ۲۵ شهریور، ۱۳۵۵، صص ۱۶۸ و ۱۸۰.

نتیجه گیری:

بی شک باید حضور امام رضا(علیه السلام) را در ایران نقطه ی عطفی در تاریخ تشیع این منطقه بشمار آورد. علی رغم همه ی محدودیت هایی که مأمون برای جلوگیری از فعالیت امام رضا(علیه السلام) و ارتباط شیعیان با امام (علیه السلام) به وجود آورده بود، بارزترین موضوعی که در سیره ی امام رضا(علیه السلام) از مدینه تا مرو مشهود است، تلاش حضرت برای معرفی جایگاه معصومین(علیه السلام) در این فرصت می باشد.

امام (علیه السلام) از لحظه ی حرکت از مدینه تا مرو همیشه از روش های گوناگون برای شناساندن شیعه بهره برد. امام در طول مسیر، احادیث را از طریق پدرانش به حضرت علی(علیه السلام) و پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) می رساند که این بهترین روش برای معرفی کتب تشیع و خنثی کننده ی توطئه هایی بود که شیعه را خارج از دین می شمرد که نمونه ی برجسته ی آن حدیث "سلسله الذهب" بود.

از آنچه گذشت آشکار شد که تشیع ایرانیان امری از روی اجبار نبوده است، بلکه ایرانیان، اسلام و تشیع را با روح خود سازگار دیدند و فطرت عدالت خواهانه ی آنان علی(علیه السلام) و فرزندش امام رضا(علیه السلام) را مظهر عدالت و صدق و راستی یافت، از این رو دعوت ایشان را لبیک گفت.

در پایان باید گفت: حضور نزدیک به سه سال امام رضا(علیه السلام) در خراسان و بعدها مقبره ی آن حضرت در ایران موجب استحکام و گسترش در ایران گردید. آمدن امام رضا(علیه السلام) به ایران، یک جابجایی در جغرافیای عالم اسلام به وجود آورد، تشیع به ایران منتقل شده و محور خاصی پیدا کرده و از این جا به دنیا منتشر می شود.

منابع و مآخذ:

۱. قرآن کریم
۲. اشتهاوردی، محمد مهدی، رابطه‌ی ایران با اسلام و تشیع، انتشارات برهان، چاپ اول، ۱۳۷۸
۳. اصفهانی، عمادالدین حسین (عماد زاده)، زندگانی حضرت امام علی بن موسی الرضا (ع)، انتشارات گنجینه و نشر محمد، چاپ دوم، ۱۳۶۱
۴. ابراهیم زاده آملی، نبی‌الله، دین شناسی، معاونت آموزش نیروی مقاومت بسیج سپاه، چاپ دوم، ۱۳۸۲
۵. ابن بابویه، محمد بن علی (شیخ صدوق)، عیون اخبار الرضا (ع)، محقق/مصلح: مهدی لاجوردی، نشر جهان، چاپ اول، ۱۳۷۸
۶. پیشوایی، مهدی، سیره ی پیشوایان، مؤسسه ی امام صادق (ع)، چاپ ۱۳۹۱، ۲۷
۷. جعفریان، رسول، تاریخ تشیع در ایران تا طلوع دولت صفوی، نشر علم، چاپ اول، ۱۳۸۶
۸. جعفریان، رسول، تاریخ تشیع در ایران، مرکز نشر سازمان تبلیغات اسلامی، چاپ اول، ۱۳۶۸
۹. حر، سید حسین، امام رضا (ع) و ایران، دفتر نشر معارف، بی‌جا، ۱۳۸۶
۱۰. حجازی، محمد حسین، چهل سخن، چاپخانه ی ۲۵ شهریور، چاپ اول، ۱۳۵۵
۱۱. حیدری آقایی، محمود، خانجانی، قاسم، فلاح زاده، حسین، محمدی، رمضان، زیر نظر دکتر احمد رضا خضری، تاریخ تشیع (۱)، اداره‌ی نشر و ویرایش پژوهشگاه، چاپ ششم، ۱۳۸۸
۱۲. خواجه‌ویان، محمد کاظم، تاریخ تشیع، انتشارات جهاد دانشگاهی مشهد، چاپ سوم، ۱۳۷۹

۱۳. رفاعی، عصر المأمون، انتشارات دارالکتب العربیة، بی‌چاپی تا

۱۴. سلطانی، مصطفی، امامت از دیدگاه امامیه و زیدیه، انتشارات دانشگاه ادیان و مذاهب، بی‌

چاپ، ۱۳۸۷

۱۵. شریف قرشی، باقر، حیاء الامام الرضا (ع)، سعید بن جبیر، چاپ دوم، ۱۳۸۰

۱۶. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، دارالکتب الاسلامیة تهران، بی‌چاپ، ۱۳۶۵

۱۷. آیت الله مکارم شیرازی، مناظرات تاریخی حضرت رضا (ع)، چاپ کنگره ی جهانی، بی‌چاپ، ۱۳۶۸

۱۸. مرتضوی، سید محمد، نهضت کلامی در عصر امام رضا (ع)، مؤسسه ی چاپ و انتشارات آستان قدس

رضوی، بی‌چاپ، ۱۳۷۵

۱۹. ناصر الشیعه، محمد حسین، تاریخ، قم، مقدمه و تعلیقات علی دوانی، انتشارات دارالفکر، بی‌چاپ، ۱۳۵۰